



Gast Recensie



Rondom Cornelis Verhoeven, Ruimte voor vertraging in filosofie en onderwijspraktijk, Joop Berding, Garant, juli 2022

Niet vertragen om te versnellen maar ... het vertragen zelf

DOOR MIRJAM MEINEMA

“**T**oen ik het verzoek op LinkedIn tegenkwam om het boekje ‘Rondom Cornelis Verhoeven, Ruimte voor vertraging in filosofie en onderwijspraktijk’ van Joop Berding te lezen en er een reactie op te geven voelde ik me gelijk aangesproken. Wie is deze persoon Cornelis Verhoeven die gezien de titel lijkt op te roepen tot vertragen in het denken en handelen in het onderwijs? Dat vertragen tot versnellen kan leiden heb ik in mijn werk als schoolleider tijdens verandertrajecten kunnen ervaren. Maar dat is niet wat Cornelis Verhoeven (1928-2001), filosoof en jarenlang docent Klassieke Talen in het voortgezet onderwijs en hoogleraar aan de universiteit van Amsterdam, blijkt te bedoelen. Sterker nog, het gaat hem om het vertragen zelf. In de verwondering over de werkelijkheid en diepgaande interesse in de inhoud van het vak zit de kracht van het onderwijs. Verhoeven roept op tot ‘gespecialiseerd vakmanschap, geduld, diepgang en interesse’ van de docent in zijn werk. Zowel naar de leerling maar vooral richting de inhoud van het vak en dit samen met de leerling.

Verhoeven is wars van opleiden tot oppervlakkigheid en het ‘van alles een beetje weten om mee te kunnen praten’. Onderwijs met als doel bij te dragen aan de algemene ontwikkeling van de leerling is niet het onderwijs dat Verhoeven voorstaat. Sterker nog, hij wil als docent niet opleiden, maar uitgaan van vorming door

(of misschien wel tijdens) het onderwijzen. En vorming is daarbij een ‘persoonlijke reactie op het diepgaande onderwijs dat geschonken wordt’. Het werkwoord schenken gebruikt hij bewust. Omdat het een persoonlijke reactie van de leerling is op wat geschonken wordt, is het resultaat van het onderwijs daarmee ook deels onvoorspelbaar. En dat past ook in de visie van Verhoeven; het gaat in het onderwijs niet zozeer om het voorbereiden van de leerling op de maatschappij als wel om de vorming zelf.

Het erfgoed van Verhoeven als intellectuele vakman en cultuurdrager zorgt dat je zelf ook gaat vertragen; met het lezen van dit boekje stap je even uit de dagelijkse hectiek van de onderwijspraktijk en het prikkelt je om jezelf opnieuw de vraag te stellen: waartoe dient ons onderwijs? En is het gedachtegoed van deze classicus ook toe te passen op andere typen dan gymasiaal onderwijs? Wat betekent zijn visie bijvoorbeeld voor de docent in het praktijkonderwijs?

Het boekje van Joop Berding heeft mij weer eens aan het denken gezet over mijn professioneel handelen en uit de waan van de dag gehaald. Daarom alleen al een aanrader.”

Mirjam Meinema is teamleider op het Castor College in Beverwijk en werkt als zelfstandig onderzoeker op het Fioretti College Lisse.

Centraal staat de verwondering

DOOR CASPER HULSHOF

Steeds meer Nederlandse basisscholen werken met een continuïteit. Wel zo efficiënt, als de kinderen tussen de middag op school blijven. Snel worden wat boterhammen naar binnen gepropt, nog even spelen, en hup weer aan de slag. Dat sommige kinderen niet eens aan eten toekomen en dat er voor de leerkrachten nauwelijks pauze is nemen we op de koop toe. Aan het eind van groep 8 wordt een vervolgopleiding geselecteerd. Veel kinderen worden zo snel mogelijk ‘klaargestoomd’ voor de maatschappij. Hoe sneller, hoe beter. Discussies over de urennorm voor docenten worden meteen de kop ingedrukt: een lagere werkdruk zou de leeruitkomsten negatief kunnen beïnvloeden. Kortom, ons onderwijs en eigenlijk onze hele samenleving worden gekenmerkt door ongeduld.

Hoe anders was de visie op onderwijs van filosoof en essayist Cornelis Verhoeven (1928-2001). Verhoeven, vierde uit een Brabants gezin van zeven, was zijn leven lang een verwoed schrijver. Een compleet overzicht van al zijn werk is nauwelijks te geven: we hebben het over tientallen boeken en honderden essays. Daar zit ook veel werk over onderwijs tussen. Het bekendst daarvan is wellicht Tractaat over het spieken (1980), een prikkelend essay waarin hij de (over het algemeen) ludieke houding ten opzichte van spieken afwijst. Wie spiekt zegt eigenlijk: deze kennis is zo onbelangrijk, die hoef ik niet zelf te weten. Dat is een vorm van minachting voor schoolse kennis, die je ook wel tegenkomt

bij onderwijsbestuurders die beweren dat kennis onbelangrijk is omdat je toch alles op internet kunt opzoeken. Joop Berding heeft geprobeerd Verhoevens gedachten over onderwijs samen te vatten. Drie inhoudelijke hoofdstukken gaan over onderwijs als geschenk, als geduldpraktijk, en als diepe praktijk. Centraal daarin staat de verwondering. Efficiency staat verwondering in de weg. Verhoeven stelt het belang van vertraging en traagheid tegenover kennis als ‘dienstbaar tegenover de samenleving’. Verhoeven kijkt, soms schijnbaar naïef, maar altijd met argumenten, op een manier naar onderwijs die de lezer voortdurend aan het denken zet. Berdings boek is alleen al daarom de moeite waard.

Verhoeven was een markant filosoof. In 1978 ontving hij de P.C. Hooftprijs voor zijn oeuvre. Desondanks vreest zijn familie dat zijn werk in de vergetelheid dreigt te raken. Met dit boek probeert Berding Verhoevens gedachten over onderwijs samen te vatten en de actualiteit ervan te benadrukken. Ik denk dat hij daar heel goed in geslaagd is. Van AD(H)D en mindfulness tot kansen(on)-gelijkheid: het onderwijs van nu kan soms wel wat meer ‘Verhoeven’ gebruiken. Het boek wakkert ook de interesse om het werk van Verhoeven zelf te lezen aan. Een handig literatuuroverzicht achterin biedt daarvoor voldoende aanknopingspunten.

Casper Hulshof is psycholoog en werkt als docent bij de afdeling Onderwijswetenschappen aan de Universiteit Utrecht.